

Administrativ kapning av doktorander?

*Rune Wigblad,
Professor i industriell ekonomi*

Föreliggande arbete tar fasta på en god professionell akademisk tradition av referenstagning. Det handlar om behovet av en utökad professionalisering av värderingsarbetet, vilket är en konstruktiv ansats. Med ett välgrundat underlag kan ett skönsmåssigt administrativt underkännande av handledaren och medföljande kapningsförsök av doktorander, undvikas. Avhandlingars, artiklars och rapporters bidrag kan värderas utifrån hur de har mottagits av vetenskapssamhället om strävan är att skapa välgrundade underlag. När det uppstår ogrundad kritik av bidragen är det viktigt att en mottagandeanalys genomförs.

Analysen är inspirerad av Professor Sara Kristofferssons bok "Hela havet stormar" (2022) som är en fallstudie över hur en specifik grupp inom Konstfack blåste upp till strid mot henne om benämningen på högskolans utställningshall som länge haft namnet "Vita havet". Begreppet "vit" uppfattades som kränkande av en grupp studenter som bildade "Brown Island" och de hörsammades märkligt nog av en grupp inne i organisationen. Professor Kristoffersson försvarade det hävdvunna namnet och det uppstod en ideologisk aktivism inom högskolan mot henne, som avslöjas i boken. Boken beskriver hur aktivismen grundades i en annan ideologi som såg alla andra synsätt som en utmaning mot dem. Denna löst grundade identitetspolitik blev styrande på en statlig myndighet med dramatiska konsekvenser för både myndigheten, samhället och inblandade individer. Detta har i samhällsdebatten ibland kopplats till en "cancelkultur" som är en generell beteckning på en utfrysning och/eller mobbning av en person.

Jag presenterar två fallstudier inom den svenska akademien som jag sedan analyserar, denna gång baserat på två fall med verklighetsbakgrund och med doktorandprojekt i centrum som slutade med doktorsavhandlingar.

I det första fallet var min roll handledare och i det andra fallet fakultetsopponent.

Vid de svenska högskolor som inte är universitet finns vanligen inga fakultetsrättigheter. Det är sådana som ger rättighet till forskarutbildning och rättighet att examinera doktorander. En doktorand från en högskola

måste vanligen bli inskriven vid ett universitet för att kunna gå doktorandutbildning och skriva en doktorsavhandling. Vissa högskolor har dock fått "fakultetsrättigheter" inom ett specifikt kompetensområde. Det första av nedanstående fall berör en högskola utan egna fakultetsrättigheter och det andra fallet berör en högskola som har fått fakultetsrättigheter inom ett specifikt ämnesområde.

Ett doktorandprojekt är en kunskapsresa som startar på en omogen vetenskaplig nivå och idealt slutar med doktorandens självständighet som forskare.

Den gamla samhällsvetenskapliga traditionen innebar utarbetande av en monografi som ofta blev ett omfattande arbete, som utgjorde ett livsverk. Det tog därför ofta väldigt lång tid och doktoranden utförde ett omfattande arbete som spräckte alla tidsramar och ramar för finansiering. Under 1980-talet och framåt blev det vanligare med så kallade sammanläggningsavhandlingar inom många samhällsvetenskaper, där flera mindre arbeten lades samman och försågs med en så kallad "kappa" som binder samman de olika delarbetena. Ofta var det publicerade och inskickade vetenskapliga artiklar som bildade underlag till avhandlingen. Det är denna typ av avhandlingar som är fokus för mitt intresse. Fördelen med sammanläggning var att varje delarbete skapade ett avslut och det blev lättare för handledare och doktorand att avgöra hur långt arbetet hade fortskridit, med tydliga delmål. Den största nackdelen var att det inte fanns några klara riktlinjer för hur en kappa skulle se ut. Det fanns endast en svävande idé om att den skulle binda ihop de olika delarbetena, som ofta uppträdde i vetenskaplig artikelform, men med olika innehåll.

Båda fallen som beskrivs nedan utgör doktorandprojekt med sammanläggningsavhandlingar. Med modellen för sammanläggningsavhandling blev det lättare för doktoranden att följa en tidsplan för utarbetande av avhandlingen under den tid doktorandprojektet var finansierat, vilket vanligen var en tidsplan för fyra års heltidsarbete.

Nedan följer fallbeskrivningar av två högskoledoktoranders resa till färdig doktor i en konfliktfylld akademisk miljö. Den första fallbeskrivningen följs av fallbeskrivning nummer två och därefter genomförs en analys av materialet. Slutligen lägger jag ett förslag till konstruktivt arbete med problematiken.

Båda dessa fallbeskrivningar är anonymiserade. De bygger huvudsakligen på skriftliga underlag och minnesanteckningar samt att några få centrala aktörer har erbjudits möjlighet att lämna synpunkter på texten.

Fallstudie 1

Doktoranden var anställd på en Högskola som inte hade fakultetsrättigheter och hen var därför inskriven som doktorand på ett Universitet [A] där handledaren, som var professor, hade arbetat tidigare och därför hade god personkännedom samt var känd. Professorn hade fått ett forskningsanslag, vilket gjorde det möjligt för doktoranden att utföra större delen av sitt doktorandarbete med en anställning som doktorand på högskolan.

Universitetet skrev därför in doktoranden i forskarutbildningen i ämnet Sociologi, när handledaren kunde visa att det fanns finansiering för doktorandprojektet på högskolan. Universitetet hade kurser för forskarutbildningen och ett krav på 70% kurser samt en doktorsavhandling för att kunna bli filosofie doktor.

Efter en tidig diskussion mellan handledaren och doktoranden bestämdes att doktoranden skulle arbeta fram en sammanläggningsavhandling. Tanken var att utgå från en tidigare genomförd fallbeskrivning som handledaren hade arbetat fram. Doktoranden övertog därmed en stafettpinne från sin handledare som handlade om arbete med en ny förändringsmodell.

Det tar ofta lång tid för en doktorand att genomföra ett djupare empiriskt arbete, det vill säga samla in egen primär-data och information. Arbetet fick därför en flygande start med att skapa en vetenskaplig artikel genom att använda redan insamlad empiri. Den första vetenskapliga artikeln publicerade doktoranden med handledaren som medförfattare i tidskriften "Human Resource Management Journal" (HRMJ) år 2008. Human Resource Management Journal är en vetenskaplig tidskrift som inkluderar tillämpningar. Orsaken till att den tidskriften valdes ut för publicering var att nästan alla vetenskapliga publiceringar kring nyckelbegreppet "förändring och HRM (Human Resource Management)" uppträdde i den tidskriften. Den bedömdes alltså vara synnerligen lämplig för en artikel som berörde det ämnet och hade begreppet "HRM" i titeln.

Vetenskapliga tidskrifter tillämpar vanligen ett förfarande med så kallad "blind review" eller "peer review" som alla insända artikelmanus utsätts

för. Det innebär att minst två och ofta tre akademiska bedömare, reviewers, granskar innehållet i det anonymiserade manuset som är inskickat och utsätter detsamma för en skarp kritik. Reviewers kritik leder vanligen till att artikeln måste omarbetas, antingen i mindre utsträckning (minor revisions), i större omfattning (major revisions) eller nekas publicering (reject). Tidskriften Human Resource Management Journal hade en dubbel review-procedur. Först bedömdes den praktiska relevansen och därefter skickades artikeln ut på vetenskaplig review till tre sakkunniga professorer. Artikeln (2008) genomgick omarbetning i mindre utsträckning, två gånger. Eftersom doktoranden hade gjort det huvudsakliga arbetet med att färdigställa den vetenskapliga artikeln blev hen också första namn på publiceringen.

Handläggningstiden för review-förfaranden varierar mellan 6 månader och upp till ett par år, beroende på vilken tidskrift som gäller. Handläggningen i Human Resource Management Journal var ungefär ett år, vilket gav doktoranden en ganska tidig publicering för doktorandarbetet, speciellt med tanke på att hen kunnat starta upp arbetet redan en tid innan doktorandtiden började löpa.

År 2009 lyckades doktoranden även få en artikel på temat förändring publicerad i tidskriften "European Review Of Applied Sociology" med handledaren som medförfattare. Samtidigt kom doktoranden på grund av interna omständigheter på högskolan att bli placerad på doktorandtjänst inom ämnet Pedagogik.

År 2010 medverkade doktoranden som tredjeförfattare i en vetenskaplig publicering vilket visar att det var ett mindre bidrag från doktoranden i denna artikel jämfört med övriga författare. Artikeln handlade om ett specifikt och avgränsat projektarbete, som endast berörde en liten del av hela det bredare ämnet förändring, och därför inte var helt centralt i området. Relevansen fanns genom att konsekvensen av förändring ofta är att ett eller flera projekt skapas. De andra artiklarna berörde just det större ämnet förändring.

I ett läge där doktoranden hade följt alla utom tre kurser i forskarutbildningen var det dags att diskutera hur doktoranden skulle avsluta sitt doktorerande och sin doktorsavhandling. Handledaren siktade på att doktoranden skulle kunna skriva en så kallad sammanläggningsavhandling med artiklar och rapporter samt en text till en kappa som ramade in dessa bidrag. Doktoranden bedömdes av handledaren ha passerat mitten av doktorerandet. Därför blev det ett möte på universitetet med

doktoranden, handledaren, en professor som ansvarade för forskarutbildningen, samt en administrativt ansvarig person.

Underlaget för mötet var en plan för fullgörandet av doktorsutbildningen som doktoranden hade arbetat fram. Tanken var att hen självständigt skulle arbeta fram ytterligare två vetenskapliga artiklar baserat på egen insamlad empiri som förelåg. Detta skulle innebära publiceringar utan att handledaren gjorde en större aktiv insats. Därmed skulle doktoranden bli ensamförfattare på dessa artiklar som skulle skickas in för publicering. Dessutom skulle en "kappa" arbetas fram och förslaget var ett modellresonemang som ramade in artiklarna som utgjorde material till avhandlingen.

Det fanns inga tydliga instruktioner på universitetet till doktorander om vad en kappa skulle innehålla. Det fanns bara en grov struktur enligt följande:

- a) Forskningsfenomen (fokusområde)
- b) Forskningsfältet
- c) Fråga, syfte, bidrag
- d) Studierna
- e) Metoddiskussion
- f) Bidragsdiskussion

Diskussionen på mötet var därför avgörande för det fortsatta arbetet.

Forskarutbildningsprofessorn som ansvarade för forskarutbildningen klargjorde att det krävdes minst två publicerade artiklar i välrenommerade tidskrifter med hög ranking i till exempel ABS rankingsystem som skulle ingå i avhandlingen. Poängen som framfördes var att eftersom doktoranden inte var ensamt namn på de två publicerade artiklar kunde de endast räknas som 0,5 publiceringspoäng vardera, det vill säga tillsammans som en enda publicerad artikel. Därmed krävdes det ytterligare tre artiklar eller motsvarande bidrag. Dessutom fanns inte tidskriften "Human Resource Management Journal" med på den rankinglista som tillämpades på universitetet, och den kunde därför inte räknas för full poäng. När det gäller den tredje artikeln är doktoranden bara tredje namn och den artikeln måste enligt forskarutbildningsprofessorn tas bort eftersom det är ett oöverstigligt problem att få med den i avhandlingen. Argumentet vara att den inte finns med i fokuset på avhandlingen. Avhandlingens fokus måste enligt honom preciseras och reduceras.

Professorn som var handledare började försvara doktorandens intressen genom att framföra att de två publicerade artiklarna inte hade varit möjliga utan doktorandens omfattande arbete och att nedgraderingen av denna insats till 0,5 poäng var oacceptabel. Argumentet att Human Resource Management Journal inte fanns med i ABS ranking av tidskrifter betyder inte att den är lågt rankad inom det aktuella forskningsområdet. Det betyder bara att den inte finns med i forskningen som är "mainstream", det vill säga normalvetenskap. Menar du att artikeln i "Human Resource Management Journal" inte alls ska räknas med, undrade handledarprofessorn.

Forskarutbildningsprofessorn preciserade att artikeln i "Human Resource Management Journal" inte kunde ge mer än 0,5 poäng, men att den egentligen bara var värd 0,25 poäng eftersom den är publicerad i en tidskrift som inte är rankad. Hen vände sig till doktoranden och påpekade att hen var inskriven vid universitetets forskarutbildning och att hen måste följa de krav som gäller. Kraven är tydliga.

Doktoranden påpekade att ingen hade klargjort dessa synpunkter för honom när hen startade forskarutbildningen. Tidskriften "Human Resource Management Journal" har ett mycket starkt renommé inom den forskning som bedrivs runt konceptet "HRM" (Human Resource Management). De flesta publiceringarna som behandlar begreppet HRM finns i den tidskriften och dessa publiceringar är ofta citerade inom området.

Forskarutbildningsprofessorn vände sig direkt till doktoranden och menade att hen borde inhämtat godkännande från kollegiet på universitet innan hen skickade in artikeln för publicering i den tidskriften. Vidare argumenterade hen att det inte är universitetsmässigt att publicera i lågrankade tidskrifter.

Handledningsprofessorn gick emot forskarutbildningsprofessorn genom att påstå att det var rena dumheterna som framfördes. Det fanns ingen sådan regel för universitetets doktorander och i sak är det felaktigt att inte ta hänsyn till forskningsområdets karaktär. Vidare argumenterade hen att kombinationen förändring och "HRM" är ett speciellt fenomen inom vetenskapssamhället och därmed ett framväxande forskningsområde där det inte finns så många publiceringar ännu. Tidskriften har därför inte funnits så länge, utan är relativt nystartad. Först har det varit en granskning av praktiker som godkände innehållet och därefter var det en vetenskaplig reviewprocess som vanligt, med tre vetenskapliga reviewers som hade granskat artikeln. Dessutom går det utmärkt att ta med

den tredje publicerade artikel som en merit och ett underlag till doktorsavhandlingen eftersom den berör ämnet om man godkänner ett mer helhetligt perspektiv, som inte är reducerande.

Mötet avslutades i oenighet.

Handledarprofessorn bestämde sig för att hen skulle vända sig till ett annat lärosäte som hade en bredare vetenskapssyn. Tydligt var det helt ointressant på Universitet A att det fanns en praktisk relevans. Handledarprofessorn tog därför en kontakt med ett annat Universitet [B] som visade sig vara öppet för att ta emot doktoranden inom ämnet Pedagogik. Pedagogikämnet på detta lärosäte visade sig ha ett bredare synsätt och en öppenhet för ämnet som helhet.

På grund av att doktoranden tvingades byta lärosäte uppstod en fördröjning av doktorandarbetet. Det behövdes skapa en ny handledarkommitté som utgjordes av tre sakkunniga som vid sidan av handledaren skulle granska de skrivna texterna i olika versioner och ge synpunkter på ändringar. Detta skulle ske innan den slutliga kappan till avhandling kunde arbetas fram och färdigställas. Det krävdes också att doktorandens genomgångna kurser skulle överföras till det nya lärosätet. Då visade det sig universitet B hade mindre krav på genomgångna kurser och att doktoranden bara behövde gå ytterligare en doktorandkurs. När lärosäte A fick reda på detta väckte det viss upprördhet. Kritiken riktade in sig på att det var orättvist att man skulle kunna minska antalet kurser genom att byta lärosäte. Det var dock inte detta som hade tvingat fram byte av lärosäte. Det var bara en konsekvens av att lärosätena hade olika regelsystem för doktorerandet.

Doktorandprojektet blev lyckligt genomfört på Universitet B ett par år senare.

Epilog: Ytterligare några år senare visade det sig att tidskriften "Human Resource Management Journal" hade blivit mer högrankad över tid i den akademiska världen. Journalen gick från ingen ranking till hög ranking med en Impact Factor 5,0 (enligt Web of Science). Den kritiserade artikeln i Human Resource Management Journal har dessutom citerats av flera vetenskapliga artiklar som uppträder i välrenommerade tidskrifter. Därmed har den publicerade artikeln blivit väl mottagen inom det aktuella internationella vetenskapskollegiet, vilket en mottagningsanalys visar enligt mitt senare textavsnitt.

Fallstudie 2

Doktorand Y var anställd på en Högskola som hade fakultetsrättigheter bara inom det aktuella forskningsområdet inom management och hen var inskriven som doktorand där.Handledarprofessorn hade god personkännedom vid högskolan samt hade varit med om att bygga upp dessa fakultetsrättigheter vid högskolan från allra första början.Handledarprofessorn hade ett större forskningsanslag, tillsammans med ett forskningsinstitut, som löpte under flera år. Detta gjorde det möjligt för doktoranden att utföra större delen av sitt doktorandarbete med en halvtidsanställning på forskningsinstitutet och samtidigt doktorera vid högskolan.

Doktoranden hade ett underlagsmaterial till en sammanläggningsavhandling i form av två vetenskapliga artiklar som publicerades 2016, ett konferensbidrag och två omfattande rapporter publicerade på Diva Portal (det svenska Digitala Vetenskapliga Arkivet). Avseende alla dessa bidrag var doktoranden första namn, men det fanns inget bidrag med doktoranden som ensam författare. I doktorsavhandlingen ramades dessa underlag in med en kappa som var relativt omfattande.

En forskargrupp på högskolan ifrågasatte skarpt kvaliteten på doktorandens arbete och avhandling. Det var ett underkännande av handledarens bedömningar.

Kritiken som framfördes av en docent inom ämnet riktade in sig på att underkänna ett utkast till kappa och de två publicerade vetenskapliga artiklar som utgjorde underlag till avhandlingen. Kappan kritiserades för att inte klargöra den vetenskapliga relevansen initialt genom att inte citera viss litteratur som ansågs relevant och utgjorde befintlig forskning inom området. Den kritiserades också för att den inte hade en utgångspunkt i befintlig teori. Därmed underkändes den ambitiösa empiriska och praktiska utgångspunkten som fanns i kappan och dess underlag. Minst två av underlagen till avhandlingen var omfattande rapporter som hade en empirisk utgångspunkt med noggrant genomförd insamling av statistik och andra data från sammanlagt åtta olika länder.

Sist men inte minst påstod docenten att avhandlingen innehöll två vetenskapliga artikel-publiceringar från så kallade "rovdjursförlag" enligt Cabells' Predatory Reports liksom enligt Wikipedia. Argumentet var att det var bristande kvalitet i redaktörskapet på dessa tidskrifter och att denna typ av tidskrifter var ett sätt att undvika peer review, det vill säga

extern granskning av andra akademiker. Slutligen hade doktoranden enligt kritiken gjort ett felaktigt val av journaler att publicera sig i, eftersom de valda journalerna inte var kända bland tongivande kollegor inom forskarskolan vid lärosätet.

Detta var ett skarpt underkännande av allt underlag till avhandlingen som tvingade handledaren och doktoranden att argumentera internt inom Högskolan med såväl studierektor för forskarutbildningen som ordföranden i utskottet, som var handläggare för ärenden med disputationer.

I detta skede fick doktoranden höra av den omnämnda docenten och även via sin äkta hälft som docenten kontaktat, att hen aldrig skulle kunna disputera med detta arbete. Detta skapade problem inom familjen. Det var speciellt allvarligt eftersom doktoranden kom från Indien och var beroende av att få fortsatt arbete för att få uppehållstillstånd i Sverige. Hens insatser på forskningsinstitutet var uppskattade, men förutsatte en doktorexamen.

Den forskningsadministrativt ansvarige studierektorn och tillika professor tackade docenten för påpekanden, instämde fullt ut i kritiken som framförts av docenten, och tillade kritiskt att det behövdes en vetenskaplig problemformulering inom det befintliga vetenskapliga området samt att arbetet skulle utgå från en noggrann granskning av existerande vetenskapliga teorier. Därmed underkände studierektorn också att utgångspunkten för avhandlingen var explorativ samt praktik- och empirinära, vilket var ett klart uttalat val av föreställningsram i kappan till avhandlingen.

I detta läge valde handledarprofessorn att kontakta den redan tillfrågade opponenter, en professor inom området vid annat lärosäte, om en förhandsbedömning om kvaliteten i underlaget till avhandlingen, och denne tog på sig den uppgiften. I och med det prekära läget för doktoranden valde opponentprofessorn att genomföra en preliminär mottagandeanalys ("Reception analysis") på förhand avseende underlagen till avhandlingen. En sådan analys, som jag beskriver i ett senare avsnitt, avser vetenskapssamhällets och praktikers bedömning av de publicerade bidragen.

Det egentliga opponentuppdraget startade ju egentligen senare, när fakultetsnämnden hade godkänt framläggande av avhandlingen. För-

handsarbetet med en preliminär mottagandeanalys kom att bli underlag för högskolans beslut om disputation.

Den preliminära mottagandeanalysen av artikeln 1 och artikeln 2 som utgjorde underlag till avhandlingen visade att de två vetenskapliga artiklarna (publicerade 2016) fram till år 2021 hade citerats av flera vetenskapliga artiklar som uppträdde i välrenommerade tidskrifter, med hög vetenskaplig ranking. Denna förhandsanalys visade också att artiklarna kvantitativt var citerade mellan 15 och 25 gånger under de ca fem år som de hade varit publicerade, vilket skapade en tydlig bild av ett positivt mottagande av dessa två vetenskapliga bidrag i vetenskapssamhället. Detta var också underbyggt av en kvalitativ bedömning av vad som citerades genom återgivandet av stickprov avseende dessa citeringar.

De två omfattande rapporterna som ingick som underlag, var nedladdade på Diva ett stort antal gånger på kort tid och de flesta nedladdningarna kom från aktörer utanför Diva-systemet. Denna kvantitativa nedladdningsanalys indikerade ett starkt positivt mottagande hos praktiker. Rapporterna hade bara funnits tillgängliga ca ett år och var redan nedladdade i stor omfattning. Kvalitativt låg rapporterna till grund för flera av ett forskningsråds policyrekommendationer till politiker, samtidigt som dessa rapporter banade vägen för en framställan till departementet om ett praktiskt pilotprojekt. Dessa indikatorer tydde på att det fanns ett mycket positivt mottagande av rapporterna inom de delar av praktikersamhället som berördes av ämnet.

Handledarprofessorn genomförde en egen omfattande analys av anklagelser om rovdjursförslag och kunde bland annat påvisa att Campbells var ett kommersiellt företag som endast delade med sig data om man var dess kund. Dessutom hade de två artiklarna publicerats långt före det året som Campbells markerade en av journalerna som rovdjursjournal. När mottagandeanalysen nådde högskolans beslutsorgan fick också den kritiska gruppen inom högskolan kännedom om detta. De hade ju agerat motståndare till handledarens bedömning att släppa upp avhandlingen till disputation. Tillsammans med mottagandeanalysen blev det svårt att fortsatt argumentera för bristande kvalitet och vetenskaplig oredlighet.

Docenten reagerade omedelbart på den nya händelseutvecklingen och kallade då tre kollegor till ett hemligt möte på högskolan där doktoranden var inskriven och hade genomfört sin kursverksamhet. De kom fram till att de skulle göra en visselblåsaransmälan. Då skulle de vara anonyma och då kunde de anmäla den verkligt allvarliga misstanken mot de två

artiklarna som var publicerade. De hävdade i anmälan bland annat att tidskrifterna som de två artiklarna publicerats i ingick i "rovdjursförlag" (enligt Cabells' Predatory Reports).

Handledarprofessor blev därför i egenskap av handledare uppringd av en jurist som högskolan hade engagerat för att utreda visselblåsaranmälan. Juristen ville diskutera anmälan som kommit in som en rapportering i högskolans interna visselblåsarkanal rörande högskolans hantering av doktoranden.

Anmälan innehöll huvudsakligen fyra punkter:

1. Otillräcklig finansieringsgrad
2. Utnyttjande av doktorand som gratis arbetskraft
3. Avsaknad av ISP (Individuell studieplan) under långa perioder
4. Generella brister avseende kvalitet och i Högskolans kvalitets-säkringsrutiner

På ett digitalt möte mellan Högskolejuristen och handledarprofessorn avfärdade handledaren anklagelser 1 och 2 som felaktiga och falska. Handledarprofessorn klargjorde att hen kunde visa upp underlag som visade att påståendena var felaktiga. Punkt 3 utgjorde den enda anmärkning där det konstaterades ett litet misstag från handledaren och administrationen, om att i tid anmäla doktorandens ISP (Individuell Studieplan) under ett av de totalt fem åren. Under övriga år fanns det ISPs som bearbetats i vanlig ordning.

Handledaren tvingades arbeta hårt tillsammans med doktoranden för att klargöra att det inte förelåg bristande kvalitet. De fick ta fram sakligt underlag som bevisade att det hade förekommit en "normal" peer review på de två publicerade artiklarna med granskning av tre anonyma forskare från andra delar av världen, så kallad "double blind review," dvs granskaren vet inte vem vederbörande granskar och den som blir granskad vet inte vem som gjort det. Det handlade om att ta fram olika underlag som visade att påståendena från visselblåsarna vara ogrundade.

De underlag handledaren tog fram klargjorde att det hade förekommit en normal peer review process för publicering och därmed kunde hen avvisa visselblåsarnas anklagelse om oegentlig publicering. Anledningen till anklagelsen skulle vara att publicering skett i tidskrifter som docenten redan tidigare påpekat är så kallade "predatory journals" ("rovdjursjournaler"). Predatory journals kännetecknas av dålig

kvalitetssäkring och otillräcklig kvalitet i sin publicering. En av tidskrifterna blev uppsatt på en sådan "svart lista" 2021.

Handledarens försvar av doktorsprocessen var grundlig. Enligt de källor som visselblåsarna hänvisats till (Cabell och Wikipedia), anges att tidskrifterna var predatory journals år 2021. Doktoranden publicerade emellertid många år tidigare (2016) när det inte fanns någon sådan bedömning. En sökning på internetarkivet Wayback Machine visade att en av de aktuella tidskrifterna år 2016 inte var klassad som "predatory" (rovdjurstidskrift).

Högskolan hade inga regleringar och/eller anvisningar om vilka journaler som ska klassas som "predatory". Biblioteket hade inte heller sådana anvisningar, men det finns numera råd att hämta där för dagens doktorander. Instruktioner för forskarutbildningen hade inte anvisningar om var artiklarna lämpligen ska publiceras. Doktorander avråds dessutom vanligen från att använda Wikipedia som referens med tanke på kvalitetssäkringen. Att hänvisa till Wikipedia för bedömningen av vilka journaler som bör anses som "predatory" framstår inte som lämpligt.

Docentens uttalanden mot doktoranden om att ha köpt en tjänst istället för en peer review process stämmer därför inte och är enligt handledaren att beteckna som "förtal", vilket är en mycket allvarlig juridisk sak.

Förhandsanalysen av avhandlingsunderlagets positiva mottagande i vetenskapssamhället citerades också av juristen i hans rapport som behandlade visselblåsaranmälan. Juristens rapport fann att visselblåsaranmälan i stort sett inte stämde.

Hela detta händelseförlopp försenade disputationen med ca fem månader. Det fanns tre bedömare utsedda att delta i betygskommittén och docentens ryktesspridning om fusk gjorde att en av de utsedda deltagarna skrev ett formellt brev till hela fakultetsnämnden att hen inte ville delta. Handledarprofessorn ringde till hen och fick klart för sig att det bara var ryktet som orsakade detta beslut, eftersom hen inte hade läst underlaget. Handledarprofessorn fick därför kontakta en reserv till betygsnämnden som tackade ja till att delta som ledamot i betygsnämnden.

Strax före disputationen fick doktoranden ytterligare en vetenskaplig artikel accepterad för publicering i en tidskrift som rankades som godkänd på den så kallade Norgelistan.

Strax före disputationen publicerade opponentprofessorn den slutliga versionen av mottagandeanalysen som visade på ett positivt

mottagande. 3-betygsnämnden var eniga om att doktoranden skulle godkännas.

Akademichefen, vid akademien där handledarprofessor var anställd, var informerad om händelseutvecklingen men valde att inte ingripa och förhindra pågående förtal av handledaren och doktoranden.

Epilog: En deltagare i betygsnämnden deklarerade att hen hade deltagit i ett 50-tal betygsnämnder för disputationer och att hen tydligt kunde se att doktoranden arbetade självständigt, vilket skapat ett klart godkännande enligt hens bedömning. Det var en enig nämnd som godkände arbetet. Handledarens bedömning framstod som korrekt och kritiken som fullständigt obefogad.

Kritisk analys av de två doktorsprojekten

I båda fallbeskrivningarna uppträder en administrativ "gatekeeper" som agerar beslutsfattare. Hen ser som sin uppgift att ta fasta på skarp kritik mot doktorandernas arbeten, med syftet att underkänna respektive handledare. Detta blir ogrundad identitetspolitik och en utfrysning av handledaren. Den tar fasta på ett krav på bättre vetenskaplig standard enligt deras specifika paradigmen eller vetenskapsteoretiska ställningstagande. Begreppet paradigmen används här i betydelsen vetenskaplig föreställningsram med referens till Burrell & Morgan (1979).

Inom akademien finns ibland en starkt överkritisk tendens, vilket innebär att vissa akademiker utvecklar en skicklighet att leverera skarp kritik utifrån ett annat paradigmen. Problemet med den typen av överkritisk drive är att det är lättare att kritisera sönder texter jämfört med att skapa bidrag. En mottagandeanalys av underlag till en avhandling sätter denna typ av personligt utvecklade kritik i ett annat ljus, eftersom den klargör det omgivande kollektiva samhällets bedömningar, vilket utgör ett välgrundat underlag som ändrar betydelsen av sådan skarp kritik, som talar utifrån ett annat paradigmen.

En värdering baserad på personliga preferenser blir inom vetenskapen ofta baserad på en persons specifika paradigmen, medan en mottagandeanalys undviker en sådan ogrundad personlig bedömning och istället konstruktivt fokuserar på bidragen, bland annat hur de tas emot i vetenskapssamhället.

Det som också är gemensamt i de två fallbeskrivningarna är en intolerans mot andra paradigmen. Som litteraturen om paradigmen visar föreligger

det ett stort antal paradig inom samhällsvetenskapen (se till exempel den klassiska boken av Burrell & Morgan (B&M, 1979). B&M (1979) påpekar att paradig byggs upp av så kallade irreducerbara antaganden i minst fem dimensioner. Enligt B&M berör dessa antaganden om Ontologi, Kunskapsteori, Människan, Metodologi och Komplexitet. Dessa bildar ett mönster av grundantaganden. Med irreducerbarhet menas att dessa antaganden går att analysera fram oavsett om antagandena är medvetna och uttalade hos författaren eller inte. Vid en vetenskapsteoretiskt medveten och explicitgjord text framträder dessa antaganden tydligt för läsaren. Om de inte är tydliga för läsaren, går det alltid att genomföra en omfattande textanalys som visar vilken typ av paradig eller vilket mönster av antaganden som utgör referensram.

B&Ms bok (1979) är en omfattande översikt över olika paradig, men de tar dock inte upp den pragmatiska tanketraditionen. Senare vetenskapliga bidrag om paradig gör dock detta (se till exempel [Capps, 2023](#)). Som mina fallbeskrivningar visar är det stor skillnad på de paradig som är beredda att inkludera praktiken på något sätt i forskningen, det vill säga viljan att skapa praktisk relevans i forskningsprocessen, jämfört med ensidiga inomvetenskapliga paradig. Vissa paradig tolererar inte att den praktiska dimensionen kan ge bidrag till vetenskapen.

Försvaret för betydelsen av praktisk relevans inom forskningen är sedan många år fastställd som ett mål med högskolor och universitet, som ofta kallas "den tredje uppgiften". Denna inriktning är också väl förankrad i de pragmatiska och aktionsorienterade kunskapstraditionerna. En grundläggande devis som är unik för denna kunskapsteori är "kunskap i handling". En sådan distinkt position inom kunskapsteorin var också ett av grundkriterierna för paradigklassificeringen där just kunskapsteori spelar en viktig roll hos B&M (1979), även om författarna inte inkluderade pragmatiska paradig i sin översikt.

I beskrivningen av fallstudie 1 ovan framfördes det kritiska kravet att studien skulle preciseras och reduceras, men i själva verket utgick studien från ett mera holistiskt (helhetsinriktat) tänkande. På liknande sätt framfördes det ett kritiskt krav under händelseförloppet i fallstudie 2 på att utgångspunkten skulle utgöra en teoretisk reduktion/precisering, när den egentligen var förankrad i en mer helhetsinriktad empiri och praktik.

I båda fallbeskrivningarna utgick administrativa gatekeepers från tydlig och ogrundad kritik som riktades utifrån det som B&M (1979) kallar en funktionalistisk paradigfamilj, där ansatsen utgår från etablerad teori

och där praktisk relevans inte betraktas som vetenskapliga bidrag eller som godkänd utgångspunkt.

Att gatekeepers går emot handledarens paradigm och kräver att doktoranden ska acceptera ett annat paradigm i stället för handledarens, innebär i princip ett kapningsförsök som sätter doktoranden i en mycket svår situation. I båda fallen var kapningsförsöken påstridiga utifrån en maktposition. Handledare hamnar numera ofta i underläge i den paradigmatiske oenigheten på lärosäten, eftersom det kollegiala inflytandet baserat på professionella bedömningar har minskat inom akademien, till förmån för administrativ styrning. Mottagandeanalys, som tas upp i nästa avsnitt, är en metod för att utjämna asymmetrin i denna typ av konflikter.

Fallbeskrivningarna illustrerar att det uppstår en strid mellan vetenskapliga skolbildningar och handledaren, därför att de har mycket olika paradigmer. De berör strider inom akademien där en gruppering med administrativt stöd (gate-keepers på ett universitet) attackerade handledaren, vilket drabbade oskyldiga doktorander. I det första fallet tvingades doktoranden byta lärosäte med åtföljande tidsfördröjning och i det andra fallet tog disputationen längre tid och det var nära att avhandlingen skulle tagit mycket längre tid, vilket kunde ha resulterat i ett avbrott i disputerandet samt problem med arbete och uppehållstillstånd i Sverige.

Som i dessa fall uppstår det lätt en situation där gatekeepers maktposition, men med begränsad professionell skicklighet och en ensidig syn på att ett enda paradigm gäller, indirekt skadar doktoranden och dennes doktorsprojekt.

En gatekeepers attack på en avhandlings innehåll som talar utifrån ett annat paradigm gör det relativt lätt att skjuta sönder avhandlingen med skarp kritik. Det är svårt att bygga upp relevanta bidrag inom ett paradigm, men relativt lätt att anta en överkritisk attityd utifrån ett konkurrerande paradigm, och samtidigt försöka dölja att det är just ett annat paradigm som talar. Som framgår av de två fallbeskrivningarna är det alltför vanligt att så sker. Även om det finns en välvillig ambition från gatekeepers att ge doktoranden klara besked om vad som gäller, är det en illegitim maktutövning att inte ta hänsyn till dennes och handledarens paradigm.

Mottagandeanalys – en konstruktiv ansats

Min utgångspunkt är att om doktorandernas väl och ve är hotad av en akademisk strid bör de ansvariga se till att skaffa fram välgrundade underlag. Med ett välgrundat underlag kan administrativa kapningsförsök av doktorander undvikas.

En mottagandeanalys tar reda på hur den akademiska och praktiska omvärlden värderar publicerade verk. Hur mycket citeras arbetet? Vad citeras i arbetet? Vem har användning av arbetet? Mottagandeanalys frigör fixeringen vid personlig kritik utifrån ett annat paradigm jämfört med det som doktoranden i samarbete med handledaren har valt. Den skapar en omvärldsvärdering oberoende av opponenter, vilket ger en opartiskhet som grund för värderingen. Arbetets bidrag står då i centrum och inte en överkritisk granskning från en kritiker som har andra utgångspunkter. Jag pläderar för att arbetet bör analyseras utifrån det bidrag som dess paradigmatiska hemvist gav, innan den utsätts för skarp kritik. Detta kan till exempel ske genom att bidragens mottagande i vetenskapssamhället analyseras med citeringsanalys.

Om det finns en vilja att sträva bort från en skönsmässig identitetspolitik hos makthavare kan avhandlingar värderas utifrån dess bidrag och en tolerans för dess valda paradigm när det uppstår intern kritik, och det är det som en mottagandeanalys gör. Den kan skapa ett välgrundat underlag. En mottagandeanalys frigör fixeringen vid ett annat paradigm jämfört med det som doktoranden i samarbete med handledaren har valt. Den skapar en värdering oberoende av opponenter och dess paradigm, vilket ger en relativ opartiskhet som grund för värderingen där bidraget står i centrum och inte en överkritisk granskning. Jag anser att avhandlingen principiellt bör analyseras utifrån det bidrag som dess paradigmatiska hemvist gav, innan den utsätts för skarp kritik.

Mottagandeanalys eller "receptionsanalyser" har bland annat genomförts av Røvik (2000). Røvik analyserar år 2000 spridningen av organisationsrecept såsom TQM och Medarbetarsamtal med hjälp av både kvantitativ och kvalitativ "receptionsanalys". Metoden för receptionsanalys är beskriven i den boken.

Jag använder mottagandeanalysen huvudsakligen för att visa hur en vetenskaplig artikel har mottagits av vetenskapssamhället. Mottagandeanalysen avseende vetenskapliga artiklar börjar med en kvantitativ citeringsanalys och övergår därefter till en kvalitativ bedömning. På det viset

går det att få en uppfattning om vilket mottagande i vetenskapssamhället som en publicering har fått. Förutom här är metoden i form av citeringsanalys också återgiven av Wigblad (2020).

En erfaren akademiker bör göra en professionell bedömning, vilket forskare är vana att göra i andra sammanhang. När en akademiker skriver en vetenskaplig artikel är det noggrann referenstagning som gäller. Det är god akademisk tradition att göra det.

Ett sådant professionellt arbete genomförs också vid granskning av en referens till exempel vid kritisk granskning av en doktorsavhandling. En enkel kvantitativ granskning är att svara på frågan hur många gånger referensen uppträder, vilket är lätt att räkna. Därefter kommer vanligen en kvalitativ bedömning av hur betydelsefull citeringen är för innehållet i avhandlingen.

På motsvarande sätt kan en mottagandeanalys genomföras. Den fortsatta framställningen kommer först att fokusera på exemplet med en vetenskaplig artikel som en forskare har skrivit. Den kvantitativa delen kan göras snabbt som ett första steg, för att därefter bearbetas mer noga, enligt följande fördjupningssteg för mottagandeanalys:

1. Titeln på den vetenskapliga artikeln skrivs in i Google Scholars sökfunktion och under titeln samt beskrivningen anges "Citerat av X". Där finns antalet citeringar av publiceringen fram till dagens datum.
2. Om man klickar på "Citerat av" kommer alla de artiklar eller böcker upp som har citerats utan tidsordning. Där kan man snabbt se om de föreligger egenciteringar som man inte ska ta hänsyn till, eller om det är andra forskare som citerar. Egenciteringarna ska inte räknas med i mottagandeanalysen.
3. Genom att ställa in ett års tidsintervall, "Sortera efter datum", istället för "När som helst" uppe till vänster kan man med lite arbete få fram antalet citeringar som en tidsserie år för år.
4. Med hjälp av denna tidsserie kan man skapa en så kallad S-kurva genom att lägga ihop år 1 med år 2 och därefter lägga ihop år 1 och 2 med år 3 och så vidare. Om man därefter lägger in värdena i en Excell-kurva i till exempel Powerpoint skapar man en S-kurva som visualiserar spridningen av citeringarna över tid.

5. Under titeln på alla citeringar (listan för "Citerat av") finns artikeln/boken angiven som citeringen uppträder i. Med ytterligare arbete kan man ta reda på vilken status den journalen har genom att googla på dess "Impact factor". De flesta tidskrifter anger sina impact factors. **Bilaga 1** och **Bilaga 2** visar exempel på en sådan status på de relevanta publicerade artiklarna i mina två fallstudier vars vetenskapliga status hade ifrågasatts. Impact factors på de citerande artiklarna visade statusen på citeringarna som en fördjupning av den kvantitativa mottagandeanalysen.
6. Förutom en kvantitativ citeringsanalys enligt ovan, kan citeringsanalysen också genomföras kvalitativt, det vill säga en bedömning av vad som citeras. Den kvalitativa citeringsanalysen kan lämpligen utgå från det innehåll som citeras. Detta sker genom att man laddar ner den artikel som utfört en citering och i den söker upp citeringen, enklast genom att ange författarnamnet i sökfunktionen på till exempel ett PDF-dokument med artikeln, som har laddats ner. Om det är många citeringar som andra har genomfört kan man tillämpa en enkel princip för stickprov. Då framgår indikativt hur citeringarna framställs vid mottagandet. En sådan princip kan vara att välja så aktuella artiklar som möjligt för stickprovet. Om man inte vill lägga ner för mycket tid på detta arbete genom att beställa alla artiklar, kan man välja de artiklar som är nedladdningsbara på Google Scholar. Det blir då ett bekvämlighetsurval.
7. Inom den pragmatiska och/eller interaktiva forskningen är det ofta intressant med praktikers mottagande av en publikation och den kan kvantitativt mätas med statistik över nedladdningar. Om publikationen eller rapporten är publicerad på Diva så finns sådan statistik tillgänglig. Där framgår också om det är en externt kommande sökning som sker före nedladdningen.
8. För att kunna avgöra varför den kvantitativa nedladdningsfrekvensen är intressant bör det också göras en kvalitativ innehållsanalys av rapporten. Den bör involvera de praktiker som har läst arbetet, vilket kan vara en tidskrävande utredning. Även här kan det därför ske ett stickprov som indikerar resultatet. I **Bilaga 3** har en sådan nedladdningsanalys genomförts avseende de två omfattande rapporterna kopplade till fallstudie 2 ovan. Avgörande är också om det har skett någon praktisk tillämpning av resultaten.

Teoretiskt innehåller en fullständig mottagandeanalys alla steg enligt ovan, men ett utförligt sådant arbete kräver resurser och tid. Om man har ont om tid kan man överväga vilka steg som kan uteslutas, med angivande av denna avgränsning.

Referenser

Burrell G., Morgan G., (1979) "Sociological Paradigms and Organisational Analysis", Routledge, London.

Capps J., (2023) "The Pragmatic Theory of Truth". *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, First published Thu Mar 21, 2019; substantive revision Mon May 22, 2023.

Kristoffersson S., (2022) "Hela havet stormar – fallstudie inifrån en myndighet". Volante.

Røvik K.A., (2000) "Moderna organisationer: Trender inom organisationstänkandet vid millennieskiftet." Liber.

Wigblad, R., (2020) "Varför tar akademiker av sig hatten vid granskning av andra forskare?" i Morberg, Gustavsson och Olivestam (editors), "Forskarkarriärer". Antologi, Strömstad akademi.

Bilaga 1

Statusbedömning av citeringar - fallstudie 1

Antalet citeringar har legat på en relativt låg nivå över många år, men citeras fortfarande, mer än 10 år efter publiceringen.

Journalers impact för vetenskapliga artiklar, fallstudie 1, som citerar Human Resource Management Journal-artikeln (impact factor **5,0**, år 2022), uppträder i tidskrifterna:

1. Journal of Business Ethics; Impact Factor **6,1**
2. Economic and Industrial Democracy; Impact Factor **1,5**
3. ILR Review; Impact Factor **2,8**
4. The International Journal of human resource; Impact Factor **5,6**
5. European Journal of Industrial Relations; Impact Factor **2,6**
6. Human Resource Management Journal; Impact Factor **6,6**
7. Studentuppsats
8. Acta Academica Karviniensia (Czech)
9. Doktorsavhandling
10. [Procedia - Social and Behavioral Sciences](#)
11. Turkisk tidskrift
12. Kinesisk tidskrift
13. Konferensbidrag

Bilaga 2

Statusbedömning av citeringar - fallstudie 2

Antalet citeringar av artikel 1 har legat på en relativt låg nivå de första åren, men har ökat de senaste två åren.

Journalers impact för vetenskapliga artiklar som citerar artikel 1, fallstudie 2 (impact factor för journalen **2,01 [0,8 år 2016]**) som publiceringen uppträder i:

- Nedan listar jag den impact som förekommer i 11 publikationer där citeringarna var genomförda åren 2020 och 2021.
  1. Journal impact score; **4.39**
  2. Journal impact score; **2.6**

3. Journal impact factor; **7.6**
4. Conference paper
5. Journal impact factor, **7.1**
6. Book
7. Doctoral thesis (2021)
8. Journal impact factor; **11.6**
9. Journal impact score; **2.5**
10. Russian language journal
11. Journal impact factor; **0.3**

Antalet citeringar av artikel 2 har legat på en låg nivå de första åren, men har ökat de senaste två åren.

Journalers impact för vetenskapliga artiklar som citerar artikel 2, fallstudie 2 (impact factor för journalen **år 2021, var 0,92**, som publiceringen uppträder i:

Nedan listar jag den impact som förekommer i 9 publikationer där citeringarna var genomförda åren 2020 och 2021.

Journal rankings for the citations:

1. Journal impact score; **4.9**
2. Journal impact score; **4.8**
3. Journal impact factor; **3.74**
4. Book
5. Journal impact factor, **0.4**
6. Journal impact factor: **4.2**
7. Doctoral thesis
8. Russian language journal
9. Not available

Bilaga 3

Nedladdningsanalys – fallstudie 2

Rapport nr 1:

Denna rapport var tillgänglig på Diva från 2020-04-08

Antalet nedladdningar från Diva var $771 + 184 = 955$ i Juni 2021

Nedladdningsstatistiken hämtades 2021-06-22. Det var en hög andel nedladdningar i april 2021 vilket också indikerar ett aktuellt intresse.

En observation är att 955 nedladdningar är en jämförelsevis mycket hög nedladdningsfrekvens som har skett på så kort tid som lite längre än ett år. Denna kvantitativa indikator tyder på hög praktisk relevans.

Rapport nr 2:

Denna rapport var tillgänglig på Diva från 2020-08-30.

Antalet nedladdningar från Diva var $531+233 = 764$.

Nedladdningsstatistiken hämtades 2021-06-22. Det var en hög andel nedladdningar i våren 2021 vilket också indikerar ett aktuellt intresse.

En observation är att även 764 nedladdningar är en jämförelsevis mycket hög nedladdningsfrekvens, som har skett under kort tid, mindre än ett år. Denna kvantitativa indikator tyder på hög praktisk relevans.